
Vsebina

Spremna beseda	7
Predgovor	9
Kazalo	11
Kratice	25
Pojasnila	29
PROSTI PRETOK BLAGA V EU	
<i>Prvo poglavje:</i> Ideja svobodne trgovine in prosti pretok blaga v EU	31
<i>Drugo poglavje:</i> Prepoved carin in dajatev z enakim učinkom ...	99
<i>Tretje poglavje:</i> Prepoved diskriminatorne notranje obdavčitve blaga	137
<i>Četrto poglavje:</i> Prosti pretok blaga v neharmoniziranih sektorjih .	177
<i>Peto poglavje:</i> Prosti pretok blaga v harmoniziranih sektorjih ..	443
<i>Šesto poglavje:</i> Proizvodni standardi in prosti pretok blaga	493
<i>Sedmo poglavje:</i> Državni monopoli ekonomske narave	525
<i>Osmo poglavje:</i> Prosti pretok specifičnih vrst blaga	549
<i>Deveto poglavje:</i> Postopki v primerih ovir prostemu pretoku blaga	615
<i>Deseto poglavje:</i> Vloga držav pri urejanju notranjega trga EU: trg brez držav?	639
<i>Enajsto poglavje:</i> Skupna trgovinska politika EU	687
Literatura in viri	735
Stvarno kazalo	807

Predgovor

Knjiga je sistematična, pregledna in (kolikor je bilo mogoče) poglobljena obravnava prostega pretoka blaga v Evropski uniji. Gre za svobščino enotnega trga EU, ki je najbolj razvita – z vidika sodne prakse in zakonodaje EU. Hkrati gre za svobščino, katere ekonomska vrednost je največja, saj države članice EU med seboj izmenjajo večinski delež blagovne proizvodnje. Kot je že več let pred slovensko včlanitvijo v EU pojasnil prof. dr. Mirko Ilešič, je prosti pretok blaga *»temeljni pogoj za vsako obliko gospodarske integracije, saj prav v večanju tržišča za svoje proizvode članice integracije vidijo svoj gospodarski interes«*.¹

Kljub temu sodobne raziskave kažejo, da imajo podjetja pri vstopanju na trge drugih držav članic še zmeraj velike težave. Te so posledica nepoznavanja pravil, tako v podjetjih kot v državnih organih. Na to pogosto opozarja Evropska komisija, ki ugotavlja, da delovanja enotnega trga ne morejo več izboljšati novi predpisi, temveč samo boljše poznavanje in uveljavljanje pravil v praksi.²

Knjiga pojasnjuje pravila, ki urejajo blagovno trgovino med državami članicami EU, in obravnava načela zunanje trgovine EU (torej trgovine držav članic s tretjimi državami). Poudariti je treba, da so predmet knjige pravila EU glede pretoka blaga, in ne nacionalna pravila (nekaterih ali morda vseh) držav članic, čeprav večkrat opozarjam na slovenska pravila, omenjam zanimivosti iz angleškega in ameriškega pravnega sistema itd.

Čeprav se je področje pretoka blaga začelo razvijati že pred štirimi desetletji, je še danes zelo aktualno in živahno. Nedavno je bil namreč sprejet

¹ Ilešič Mi., Pravo Evropske skupnosti, Maribor, 1998, str. 85.

² Priporočilo Komisije z dne 29. junija 2009 o ukrepih za izboljšanje delovanja enotnega trga. Uradni list L 176, 7. 7. 2009, str. 17–26.

Modernizirani carinski zakonik Skupnosti, novi zakonodajni okvir za zagotovitev medsebojnega priznavanja blaga, Sodišče EU je dalo pobudo za prepustitev določanja načinov uporabe blaga državam članicam, za razširitev prepovedi omejevanja izvoza itd. Vsi ti ukrepi pretok blaga vzdržujejo kot živo in razvijajočo se pravno disciplino. Knjiga zajema stanje prava na začetku leta 2010, z nekaterimi manjšimi posodobitvami, ki sem jih lahko opravila še po oddaji rokopisa.

* * *

Zahvaliti se želim Pravni fakulteti Univerze v Mariboru, ki mi je ponudila svoje institucionalno zaledje in me podpira pri raziskovalnem delu. Še posebej se zahvaljujem prof. dr. Rajku Knezu za večletno mentorstvo in podporo pri učenju ter delu na kompleksnem področju prava EU. Zahvaljujem se tudi prof. dr. Marjani Coronna, ki me je v času slovenskega vključevanja v EU navdušila za področje prostega pretoka blaga. Hvala recenzentoma knjige, prof. dr. Marku Ilešiču in prof. dr. Petru Grilcu, ter GV Založbi – posebno gospe Vidi Šibenik in gospodu Boštjanu Koritniku –, ki mi je v zelo težavnem času za izdajanje knjig izkazala prijazno podporo, urednicama Vesni Fortuna in Samii Žunič pa za potrpežljivost in strokovnost. Zahvaljujem se tudi študentkama Pravne fakultete Univerze v Mariboru Klavdiji Ropas in Vesni Težak za pomoč pri pripravi seznama kratic in pravnih virov.

Prav posebej hvala tudi moji družini za pomoč pri uresničevanju študijskih ambicij, možu za razumevanje in podporo, hčeri in sinčku pa za to, da sta mi v zadnjih dveh letih pokazala globino življenja in mi dala novo vlogo v njem.

*»Drei berichtigende Worte des Gesetzgebers
und ganze Bibliotheken werden zu Makulatur.«*

(Tri besede sprememb zakonodajalca
in cele knjižnice se bodo spremenile v odpadni papir.)

*Julius von Kirchmann,
predavanje Brez vrednost prava kot znanosti, 1847*

Junij 2010

Avtorica

IDEJA SVOBODNE TRGOVINE IN PROSTI PRETOK BLAGA V EU

1. Alternative ekonomske politike

1.1. Konflikt: protekcionizem in svobodna trgovina

Osnovna ekonomsko-politična dilema vsake suverene oblasti na določenem ozemlju je izbira med prisilnim urejanjem trga z namenom zaščite gospodarstva na določenem ozemlju na eni strani ter umikom oblasti s trga in prepustitvijo njegovega urejanja samim tržnim silam na drugi strani. Kot instituciji urejanja trga si torej nasproti stojita oblast (v prvi vrsti državna) in sam trg kot vir zakonitosti.

To nasprotje se kaže v eni največjih mednarodnih ekonomskih razprav vseh časov glede konflikta med protekcionizmom in svobodno trgovino. Zagovorniki svobodne trgovine običajno trdijo, da je najboljši način za doseganje narodne in svetovne blaginje v ohranjanju svobodne izmenjave blaga in storitev z drugimi narodi. Prav tako menijo, da mednarodna delitev dela vodi do vzajemne odvisnosti in tako narode sili k sodelovanju, s čimer se zagotavlja mir na svetu. Zagovorniki protekcionizma pa nasprotno menijo, da mora biti uvoz omejen, da bi zaščitili domačo industrijo, kmetijstvo in delovna mesta.¹

Izhodišče razprave je v razliki med kozmopolitanskim in nacionalističnim pogledom na družbeno blaginjo – tj. ali upoštevamo blaginjo vseh ljudi ne glede na to, kje živijo, ali pa samo tistih, ki pripadajo domači državi.² Pri tem naj bi na splošno veljalo, da so vse razvite države v preteklosti uporabljale protekcionizem, dokler se niso razvile do stopnje, ki jim je omogočila, da so od svobodne trgovine imele korist. Tako ameriški ekonomist Rodrik pravi,

¹ Overbeek J., *Free Trade versus Protectionism. A Source Book of Essays and Readings*, Edward Elgar Publishing, Cheltenham, 1999, str. viii.

² Eatwell J. et al., *The New Palgrave Dictionary of Economics*, Macmillan, London, 1987, str. 421.

da je »edina sistematična povezava (med trgovinskimi omejitvami in gospodarsko rastjo, op. J. H.) v tem, da države z bogatenjem odpravljajo omejitve trgovini«. ³ Podobno tudi Tratnik meni, da je osnovna tendenca v mednarodnem gospodarstvu prizadevanje za čim večjo liberalizacijo, z odstranjevanjem ovir in drugih omejitev dostopa do trgov posameznih držav. ⁴

Čeprav Evropska unija (EU) velja za eno najbogatejših gospodarstev na svetu, se z dilemo izbire med protekcionizmom in svobodno trgovino ukvarjajo tako posamezne države članice EU v notranjih razmerjih kot EU kot celota v razmerjih do tretjih držav.

1.1.1. Državni protekcionizem

Protekcionizem označuje teorijo in politiko, ki zagovarjata zaščito domače proizvodnje pred tujo konkurenco in intervencijo oblasti v trgovinski sistem, katere namen je podpreti domače gospodarstvo. ⁵ Označuje torej ekonomsko politiko, ki z uporabo instrumentov protekcionizma varuje nacionalno proizvodno bazo pred učinki tuje konkurence. Instrumenti protekcionizma se razvrščajo na tiste, s katerimi se mednarodna trgovina omejuje prek sprememb cen (npr. carine, takse, davki, prelevmani, premije in subvencije), ter tiste, ki mednarodno trgovino omejujejo prek količine (npr. kontingenti, devizne kvote, dovoljenja in prepovedi). ⁶

Protekcionizem običajno primerjajo z merkantilizmom – idejo, da je koristno vzdrževati pozitivno trgovinsko bilanco in s tem ciljem pospeševati izvoz in omejevati uvoz. ⁷ Od omejevanja uvoza do protekcionizma je namreč le en

³ Rodrik D., *The Global Governance of Trade as if Development Really Mattered*, United Nations Development Programme 2001, www.undp.org/poverty/docs/pov_globalgovernancetrade_pub.pdf (16. 12. 2004), str. 22. Tako je npr. od leta 1700 do sredine 19. stoletja Velika Britanija vodila podobno gospodarsko politiko kot Japonska in Južna Koreja; ko si je pridobila gospodarsko vodstvo, pa je začela podpirati svobodno trgovino. Kritiko Britanije je Ulysses S. Grant (junak državljanske vojne in ameriški predsednik v letih 1868–1876) izrazil z besedami: »V dvesto letih, ko se je Amerika znebila protekcionizma, je vse, kar lahko ponudi, to, da tudi ona sprejme svobodno trgovino«, – gl. Shaikh A., *Globalization and the Myth of Free Trade*. New School University, 2003. <http://homepage.newschool.edu/~AShaikh/globalizationmyths.pdf> (23. 1. 2007), str. 11.

⁴ Tratnik M., *Mednarodno gospodarsko pravo*, Pravna fakulteta Univerze v Mariboru, 1999, str. 13.

⁵ Pjanić Z. et al., *Ekonomika i poslovna enciklopedija. Savremena administracija*, Beograd, 1994, str. 1256.

⁶ Prav tam, str. 1257. Pri tem so carine najstarejši in najpomembnejši instrument zaščite.

⁷ Merkantilizem običajno označuje ekonomske poglede in politiko evropskih mislecev in voditeljev od konca srednjega veka do poznega 18. stoletja. Glavna cilja merkantilizma sta bila okrepitev moči države (politični cilj) in kopičenje bogastva (ekonomski cilj). Cilja sta bila neločljiva – politična moč omogoča pridobitev novih trgov, kolonij in trgovinskih poti, ki prinašajo novo bogastvo. To bogastvo

korak, tako da so bili uvozne prepovedi, kvote, carine in drugi protekcionistični ukrepi del merkantilistične trgovinske politike. Nadalje je protekcionizem tesno povezan tudi z nacionalizmom, tako da ima večina zagovornikov protekcionizma precej izražena nacionalistična občutenja.⁸ Politični nacionalizem je namreč tesno povezan z ekonomskim nacionalizmom, tj. politiko samozadostnosti. Pri protekcionizmu gre tako za ekonomske teorije in politiko, cilj katerih je vzpostaviti neodvisnost nacije od tujih ekonomskih vplivov, in to z rahljanjem vezi med domačimi ekonomskimi procesi in ekonomskimi procesi zunaj nacionalnih meja.⁹

S stališča mednarodnih trgovinskih tokov razlikujemo dve različici protekcionizma, odvisno od tega, ali je namen carin v tem, da se poberejo, ali ne. Zgodovinsko je protekcionizem pomenil ekonomsko politiko zanašanja na carinske prihodke za financiranje države, da bi s tem omejili davke na domačo industrijo in delo. Tradicionalna protekcionistična teorija poudarja zmanjševanje davkov na domače delo in na prihranke, kar pa pokrijejo višje carine za tuje proizvode. To je v neposrednem nasprotju s svobodno trgovino, ki poudarja odpravo dajatev na tuje proizvode, tako da naj izgubo v prihodkih pokrije domače gospodarstvo. Opisana oblika protekcionizma torej razume carine kot sredstvo za financiranje potreb države. Cilj tega pristopa je maksimirati fiskalne obveznosti za tuje proizvode, kar naj omogoči znižanje ali odpravo drugih oblik domačih davkov.¹⁰ Po drugi strani pa je ta oblika protekcionizma zelo odvisna od visoke stopnje uvoza in zahteva razumne carinske stopnje, tako da so zagotovljeni potrebni prihodki države.

pa je mogoče uporabiti za oborožitev vojske in mornarice in tako premagati tekmece. Kopičenje bogastva prinaša moč in moč vodi do bogastva. Pri tem pa so bile najbolj cenjeno bogastvo žlahtne kovine, kar je vodilo do trgovinske politike, ki je pospeševala izvoz in ovirala uvoz, saj je le pozitivna trgovinska bilanca omogočala prihodek žlahtnih kovin. Merkantilizem pa se od srednjeveškega gospodarjenja razlikuje v tem, da pospešuje proizvodnjo, vendar naj se presežek izvozi. Gl. Overbeck J., 1999, str. 1, 2. Gre za statično dojemanje gospodarstva, po katerem je gospodarska menjava lahko koristna samo za eno stran – tisto, ki si pridobi drage kovine. Ta možnost je pridržana politično močnim državam z močno vojsko. Ker je merkantilizem poudarjal potrebo po vzpostavitvi izvoznega presežka, je strogo kaznoval tihotapljenje začimb in podobnih redkih dobrin, pri tem pa vzdrževal nizke cene dela, da bi s tem država pridobila svetovno konkurenčnost proizvodnje – več o tem gl. Appleyard D. R., Field A. J., *International Economics*, Irwin, Homewood, Boston, 1992, str. 19–26.

⁸ Nacionalizem označuje občutenje lojalnosti domači državi. Vrhovna vrednota nacionalizma je država, nad konkurenčnimi vrednotami posameznikov, regij in mednarodne skupnosti. Overbeck J., 1999, str. 150.

⁹ Overbeck J., 1999, str. 156.

¹⁰ Carine so bile glavni vir proračunskih prihodkov ZDA v času druge svetovne vojne, kar je državi omogočilo, da je v tistem obdobju delovala tako rekoč brez davkov na dohodek in prodajo.

V sedemdesetih letih prejšnjega stoletja, v času velikih sprememb v mednarodni trgovini, ki so bile rezultat dveh velikih naftnih šokov, velikih sprememb v tečajih in vse večje prisotnosti Japonske na svetovnem trgu, pa se je razvil novi protekcionizem.¹¹ Sodobni zagovorniki protekcionizma¹² drugače od starejših zahtevajo določitev tolikšnih carin, da bi potrošnike prisilili v nakup domačega proizvoda. Pri tej obliki protekcionizma država ne pobere nobenih carin, saj zaradi njih uvozniki ne morejo konkurirati domačim proizvajalcem. Slabost tega pristopa je, da potrošnika obremenjuje tako z visokimi cenami domačih proizvodov kot z odtegnitvijo prihodka oziroma drugih domačih davčnih olajšav. Poleg visokih carin so za sodobni protekcionizem značilni tudi različni netarifni ukrepi, kot so tehnična in sanitarna pravila ter količinske omejitve.

Zagovorniki tradicionalnega protekcionističnega pristopa menijo, da je model svobodne trgovine dejansko obrnjen protekcionizem v popačeni obliki, saj po njihovem mnenju svobodna trgovina z davčno politiko varuje tuje proizvajalce pred domačo konkurenco. Z odpravo carinskih prihodkov od tujih izdelkov se mora namreč država v celoti zanašati na domače davke, da zagotovi finance za svoje delovanje, kar nesorazmerno obremeni domačo proizvodnjo.¹³ Ta skupina protekcionistov se od druge skupine razlikuje po tem, da zagovarjajo uvoz, kar temelji na ideji, da bi se država morala zanašati na uvoz v čim večjem obsegu, saj bi s tem pokrila javne odhodke, ne strinjajo pa se tudi z zagovorniki svobodne trgovine in menijo, da je predvsem domače proizvajalce treba razbremeniti davčnih obveznosti, in ne uvoznikov.

1.1.2. Liberalistično razumevanje trga

Diametralno nasprotna stališčem zagovornikov protekcionizma so stališča liberalistov¹⁴ – zagovornikov svobodne trgovine. Svobodna trgovina označu-

¹¹ Pjanić Z. et al., 1994, str. 902, 903.

¹² Appleyard D. R., Field A. J., 1992, str. 397.

¹³ Roberts tako trdi, da se diskriminacija ameriških izdelkov izvaja z ameriškim fiskalnim sistemom, ki ne nalaga omembe vrednih bremen na tuje blago in storitve, ki se prodajajo v ZDA, ampak nalaga visoko davčno breme ameriškim ponudnikom blaga in storitev, ne glede na to, ali se prodajajo doma ali v tujino – Roberts P. C., *US Falling Behind Across the Board*, 2005, http://www.vdare.com/asp/printPage.asp?url=http://www.vdare.com/roberts/050726_behind.htm (23. 1. 2007).

¹⁴ Liberalizem je teorija in praksa reform, ki izhajajo iz angleške in francoske revolucije in katerih bistvo je v zavzemanju za pravno svobodo. Ljudem je treba omogočiti, da sledijo svojim interesom in željam, pri čemer se jih sme omejiti zgolj s svobodo drugih. Liberalizem je pomemben za ekonomsko, socialno in politično misel, čeprav je ekonomska aplikacija najbolj znana. Gl. Eatwell J. et al., 1987, str. 173.

je sistem ekonomskih odnosov s tujino, pri katerem ni zakonskih in drugih omejitev za mednarodni pretok blaga, storitev in kapitala.¹⁵ Liberalisti imajo kozmopolitski pogled na družbeno blaginjo in poudarjajo, da je le svobodna trgovina po Pareto globalno optimalna,¹⁶ vsaka trgovinska ovira pa nekemu povzroča stroške.

Svobodna trgovina temelji na vrsti predpostavk, od katerih so najpomembnejše: da imajo države enak dostop do tehnologije, da v vseh državah obstaja polna zaposlenost ter da imajo vse države enake pogoje dostopa do drugih trgov, vključno s finančnimi.¹⁷ V politični ekonomiji je svobodni trg koncept, ki nasprotuje planskemu (ukazovalnemu) gospodarstvu, v katerem se dobrine proizvajajo in ponujajo pod državnim nadzorom.¹⁸ Na svobodnem trgu uspeh posamezne vrste blaga in storitev določa zgolj zadovoljstvo potrošnikov. Svobodna trgovina torej pomeni neomejen tok blaga in storitev med državami in ekonomsko politiko za povečanje takšne trgovine.¹⁹ Ta koncept povezuje gospodarstvo in državo, pri čemer lahko trgovino omejuje samo država, saj ima pravni monopol nad uporabo fizične prisile na posameznem geografskem območju. Omejitve svobodne trgovine pa so pogosto posledica političnega pritiska vplivnih korporacijskih, okoljevarstvenih ali delavskih predstavniških skupin, ki želijo zavarovati svoje interese. Zagovornike svobodne trgovine se običajno povezuje s splošno ekonomsko politiko *lais-*

¹⁵ Pjanić Z. et al., 1994, str. 1421.

¹⁶ Pareto je bil italijanski ekonomist in sociolog (1848–1923), ki je najbolj znan po teoretičnem konceptu Pareto-optimuma, ki določa optimalno stanje družbenega sistema, tj. stanje največje družbene blaginje. Po njegovem konceptu je stanje optimalno, če ni mogoče povečati blaginje kateregakoli posameznika v družbi, ne da bi hkrati zmanjšali blagostanje drugega posameznika. V tem smislu se družbeno bogastvo povečuje do takrat, ko se povečuje bogastvo vsaj enega posameznika, a nikomur drugemu v družbi ne pada. Več o tem Keresteš T., Ekonomsko vrednotenje v pravu. Pravniki, let. 59 (2004), št. 7–9, str. 379.

¹⁷ Baletić Z., Ekonomski leksikon, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, Zagreb, 1995, str. 827.

¹⁸ Angl. *command economy*, v ekonomski teoriji imenovano tudi etatizem – Kračun D., Uvod v ekonomijo in mikroekonomika, Ekonomsko-poslovna fakulteta, Maribor, 1995, str. 21, op. 3.

¹⁹ Tako kot upravičenost protekcionizma je tudi upravičenost svobodne trgovine sporna, pri čemer so številni spori v tem okviru semantične narave. Tako se uradna definicija svobodne trgovine v EU razlikuje od vietnamske definicije, vendar tako EU kot Vietnam trdita, da podpirata svobodno trgovino. Po drugi strani pa so do svobodne trgovine kritični zastopniki poštene trgovine (*fair-trade*), saj je prva po njihovem mnenju nepravilna in neenakomerno porazdeljuje koristi od trgovine. Organizacija FINE, ki združuje štiri največje svetovne zagovornice poštene trgovine, je leta 2001 pošteno trgovino opredelila kot »trgovinsko partnerstvo, ki temelji na dialogu, preglednosti in spoštovanju, ki teži k večji enakosti v mednarodni trgovini. Prispeva k uravnoteženemu razvoju, tako da ponuja boljše pogoje trgovanja in varuje pravice na obrobje postavljenih proizvajalcev in delavcev, posebno na Jugu.« Gl. Free Trade Organisation, Fair Trade in Europe, 2005. <http://www.ifat.org/downloads/marketing/FairTradeinEurope2005.pdf> (19. 1. 2007).

sez-faire,²⁰ ki pomeni, da država ne posega v gospodarstvo, podjetništvo in vlaganje, in naj bi bila pogosto povezana z višjim dohodkom na prebivalca. Liberalisti menijo, da svobodna trgovina koristi udeleženi stranem, saj je prostovoljna; omejevanje prostovoljne menjave pa omejuje trgovino in s tem tudi kopičenje bogastva.²¹

V zgodovini svobodne trgovine sta se tako kot za protekcijonizem oblikovali dve skupini argumentov v podporo svobodni nabavi dobrin v tujini in svobodni trgovini v širšem pomenu besede. Prvi argumenti so ekonomske narave: svobodna trgovina je pomembna zato, ker družba postane bogatejša (blaginja v denarnem pogledu); to so predvsem tehnični argumenti, ki izhajajo iz ekonomske teorije, začenši s Smithovim Bogastvom narodov.²² Druga skupina argumentov je bolj družbene narave, saj njihovi avtorji pri podpori trgovine navajajo višje vrednote od samega denarnega bogastva. Zagovornike svobodne trgovine, pa naj bodo to ekonomisti, sociologi ali filozofi, imenujemo liberalisti, njihova stališča pa liberalizem.²³

* * *

²⁰ Izraz *laissez-faire* ali *laissez-faire* je okrajšava za »*laissez faire, laissez aller, laissez passer*«, francosko besedno zvezo, ki pomeni »pustiti delati, pustiti iti, pustiti mimo«, ki je postala sinonim za svobodno trgovino sredi 19. stoletja. Osrednja ideja koncepta je, da manj oblastnega poseganja v odločitve zasebnih subjektov vodi do bolj učinkovitega gospodarjenja.

²¹ Med najzgodnejšimi prizadevanji za svobodno trgovino je lobiranje britanskih poslovnežev v Zvezi proti žitnim zakonom (Anti-Corn Law League). Ti poslovneži so imeli v lasti tekstilne tovarne in so bili prepričani, da bi odprava zakonov, ki so omejevali uvoz žita, omogočila Britaniji v tridesetih letih 19. stoletja prodajo bombažnih oblačil državam, ki so v tistem času izvažale pšenico. Žitni zakoni so bili sprejeti med letoma 1815 in 1846, ko so veleposestniki, ki so imeli večino v parlamentu, želeli zaščititi svoje interese z naložitvijo carine na uvoženo žito. V času Napoleonovih vojn ni bilo mogoče uvoziti žita iz Evrope, kar je vodilo k visokim cenam kruha. Ko so se vojne končale, so cene žita začele močno upadati, zato je parlament določil minimalne cene žita, kar je sprožilo veliko nasprotovanje množic, industrialce pa je skrbelo, da bodo zaradi višjih cen kruha delavci zahtevali višje plače. Zato je skupina industrialcev oblikovala Zvezo proti žitnim zakonom, ki je pozvala k boju proti temu zakonu in s tem proti protekcijonizmu veleposestnikov.

²² Smith A., *The Wealth of Nations*, prvič objavljena leta 1776.

²³ Izraz liberalizem je španskega izvora. Izhaja iz imena španske politične stranke *Liberales*, ki je na začetku 19. stoletja zagovarjala ustavno vladavino Španije. Sicer pa liberalizem kot proizvod stoletnega razvoja označuje ideologijo, katere najvišja vrednota je svoboda. Klasični liberalizem zagovarja spremembe, ki naj vodijo od prisile do prostovoljnega sodelovanja. Liberalizem se zavzema za družbo, za katero so značilni svoboda misli posameznika, omejenost moči države in religije, vladavina prava, svobodna izmenjava misli, tržna ekonomija, ki podpira zasebno podjetništvo, in sistem pregledne vlade. S temi instituti pa se skladata pogodbeni svoboda in svoboden samoupravljan trg, na katerega politika ne posega. Svobodna mednarodna trgovina v tem okviru velja za nujno vzporednico svobodni domači trgovini. Gl. Overbeek J., 1999, str. 29, in Block W. et al., *The Necessity of Trade*, *Journal of Markets and Morality*, 1998, št. 2, str. 192.

Razprava o izbiri med protekcionizmom in svobodno trgovino temelji na notranjih dejavnikih, ki vplivajo na izbiro ekonomske politike posameznih držav. Izbira med njima je povezana z nekaterimi vrednotami, zlasti z raznolikostjo dobrin, ki so na voljo potrošnikom, in z drugimi vrednotami, kot sta enakost in varnost.²⁴ Vsaka država si želi stanje, v katerem bi lahko zaščitila domači trg, medtem ko bi druge države svoje trge odprle in ji omogočile koristi dostopa na njihove trge brez vzporednih stroškov, ki jih povzroči odprtje domačega trga. Nasprotno pa je najslabši scenarij za vsako državo ta, da bi sama odprla trg, a pri tem ne bi dobila prostega dostopa na trge drugih držav.²⁵

S ponavljanjem posameznih tržnih menjav se povečuje možnost ohranitve svobodne trgovine in s tem, ko države začnejo spoznavati, da prednosti te menjave presegajo stroške odprtja trga, se vzpostavijo možnosti za vzajemno liberalizacijo in integracijo.²⁶ Ker si večina sodobnih ekonomsko-pravnih sistemov vendarle prizadeva razširiti ozemlje, na katero lahko njihovi gospodarski subjekti izvažajo svoje blago in storitve, so bile ustanovljene organizacije, katerih namen je olajšati mednarodno trgovino.

1.1.3. Globalna liberalizacija in Svetovna trgovinska organizacija

Največji zagovornik liberalizma v sodobnem času je Svetovna trgovinska organizacija, ki pomeni pomemben korak h globalni svobodni trgovini in je sinonim liberalnega pojmovanja globalnega trga. Celotna ideja organiziranega pristopa k mednarodnemu gospodarskemu sistemu izvira s konference v Bretton Woodsu leta 1944. Njeni udeleženci so oblikovali tri organizacije, ki naj bi pomagale urejati mednarodno gospodarstvo. Mednarodni denarni sklad je bil ustanovljen z namenom urejanja monetarne politike. Glavni cilj Svetovne banke je pospeševanje gospodarskega razvoja. Tretji pa je bil Splošni sporazum o carinah in trgovini (GATT),²⁷ katerega glavni cilj je bil libera-

²⁴ Moon B. E., *Dilemmas of International Trade*. Westview Press, 2000, str. 85.

²⁵ Podrobneje o tem gl. Chander A., *Globalization and Distrust*, Yale Law Journal, let. 114 (2005), str. 1193.

²⁶ Garrett G., *International Cooperation and Institutional Choice*. EC Internal Market, International Organization, let. 46/2 (1992), str. 538.

²⁷ General Agreement on Tariffs and Trade. GATT je bil mnogostranski trgovinski sporazum, ni pa bil mednarodna organizacija in se za to niti ni izdajal. V sporazumu ni bilo nobenih procesnih in institucionalnih določb, kar je kazalo, da ne gre za organizacijo, čeprav se je postopoma razvil v *de facto* mednarodno organizacijo. Gl. Tratnik M., 1999, str. 66.